

Extrait de la revue **SingulierS** du 1er trimestre 2005

Revue des parlers romans de la province de Luxembourg

Editeur responsable: P. Otjacques, rue de la Hette 19 - 6840 Neufchâteau

Rubrique : Textes

Nosse vîye scole

Maguy MARENNE

(wallon de Foy)

Dj'é fé totes mès primères dins one sicole comunâle ki rasonot lès gamins èt lès gamines di deûs ptits viadjes, Fwè èt Rcoigne. On-z-astot todi fwart nombreûs, passé carante pa dès côps.

Li mèsse di scole astot m' papa. Lès-afêres si passint al bone frankète : dji n' dîjo nin Mossieû l' Mête, mès dji l' loumo papa. D' alieûr, il astot come on pére po tos lès scolîs, mâgré k' il astuche fwart strik surtout avou lès fènèyants. I gn-avot pa dès côps one fème ou l'ôte ki, tot copinant avou maman, si plindot ki l' mèsse avot stî on pô trop dûr avou si èfant k' astot rintré a l' mâjon avou one massale pus rodje ki l' ôte. C'astot sûrmint pô k' èle li fêche li comission. Alôrs, maman djot a papa :

- Fijoz douçmint, don, Victôr !

Èt lu, i rèspondot, tot hossant lès spales :

- Dji vôro bin vs-î vèy !

Mi, dji n' wazo rin dîre, mès i m' sonot k' i-z-avint rêzon tos lès deûs. I n' fât nin jujer lès mèsses di scole di ddins l' tins avou nos-îdèyes d' âdjoûrdu. D'abôrd, i-z-avint one ôtorité morale so tot l' viadje èt lès djins pinsint k' i savint tot.

Mi papa èstot scrîjeû « public », il astot jéomète èt min.me architèke po fé on angâr ou on novè stâve ; il alot fé lès pikûres addé lès malâdes èt tot ça po rin bin sûr. Alôrs, fât nin dmander cand il astot a scole ! C' èst k' a ç' momint la, i falot ariver a âk avou tot l' monde. Câyi tos lès-èfants n' alint nin pus lon ki leûs primères. Papa lès purdot dèdja a cink ans si on vlot, ca gn-avot pont di scole gardjène, èt i lès wârdot ka catôrze ans. I gn-è dès cîs ki dmorint dins sès mwins noûf anèyes â lon. Èt i s' ajissot d' è sôrti avou on bagadje sufizant. Li seûl diplôme k' i-z-avint, c' èstot l' cèrtificat d' fin d' études primères. Mès si madame Balfroid avot dèdja stî avâ la, i gn-ârot avou brâmint dès scolîs k' ârint fé zèrô fôtes a sa dictée. D'on-ôte costé, si gn-avot on gamin k' alot pus lon èt ki continuwot sès mwayènes a Bastogne, si ça n' alot nin, èh bin c' èstot dol fâte do mèsse di scole.

Dins l' tins, c'èstot lu k'apurdot totes lès matchères, ca on n' moussot nin foû d' la scole a tot momint po s' fé mon.ner a la jim', a la natâcion, an classe di mêt ou an classe vèrte. I gn-avot nin on profèsseûr po ci èt po ça, on n' kinuchot nin lès logopêdes. Li mèsse s' ocupot did tot. I falot k' il apurdèche a lire, a bin scrîre èt co a bin s' tène, i dvlot acsègni l' câtèzime, l'istwâre sinte, li calcul, li dèssin, on pô d' anatomie èt d' zôlojîe, la jéografie èt l'istwâre èt juska l' îjiène élémentère. Èt â dzeû do martchî, i falot co aprinde a toûner one bèle lète èt a tchanter la Brabançone. I gn-avot vrêmint k' la couture k'i n' nos-apurdot nin. Lès gamines avint one vîye djon.ne fève ki vnnot lès-î mostrer comint i fât tni one awîe, tos lès djoûdis après non.ne. So ç' tins la, lès gamins avint condjî. Mès, s' il avot falou, dji gadje ki papa s' ârot mètou â tricot.

Èt tot ça avou fwart pôk di mwayins. C' èstot jusse après la guère, on n'avot rin. Papa dvlot bricoler lu min.me dès cârtes di jéografie èt i fabricot lès tablôs avou dès plakes d' ètèrnite k'i mètot an coleûr. Po lès pus ptits, la comune di Koekelbergh avot avoyi kékes pupites. Lès grands avint dès tâves di l' FNSS. Tos lès scolîs avint dvlou amon.ner chakun leû siéje, si bin k'i gn-avot totes sôrtes di tchèyîres, dès vîches èt dès noûves, dès hôtes èt dès basses, min.me dès chames, mès on n' s' è rtoûrnot nin.

Po s' tchâfer, i gn-avot on grand rond fornê avou one bûze k'alot k'à tèt. C' èstot bin sûr papa ki s' ènn-ocupot. Po-z-avèr pus âji d' l' aloumer, i findot dès ptites chètes di blanc bwès èt po k' èles sèyinche bin sètches, i lès creûjlot one so l' ôte tot-âtou dol bûze, ça fjot come one toûr. Dj' é one pitite anèkdote la dsus... Nosse sicole, c' èstot on barakmint ki provnot d'on stalag, èt nosse famille vikot dzos l' min.me tèt. Come on n' avot nin sès-âjes, après catre eûres, on-z-î alot djouer a l' îvièr. Il î fjot bon nut' èt djoû. Èt cand i fjot mâvas a l'uch, maman î fjot souwer la bwèye so dès fils. On djoû â matin, vla nosse vèjin ki rivnot d' avèr sitî moûde èt ki broke so l' uch tot awaré : « Gn-è l' feû a scole ! » C'èstot lès ptits bwès da papa k' èstint trop sètchs, k' avint pris feû èt ki l' avint mètou âs linçoûs ki pindint sûr trop près. Dj' é rovvi comint k' on l' a distindou, mès dji tronle co a-z-î pinsant. Nosse barakmint èstot tot an bwès do plantchî kâ plakond èt l' tèt èstot an cârton bitumé k' on direût do roufigne asteûre. A kékes mînutes près, il ârot broûlé come one torche èt motwèt k' on-z-î ârot dmoré tortos.

Ây, nosse barakmint sièrvot a brâmint dès-afêres. Co on-ôte ègzampe. Li sèmdi a catre eûres, c' èstot l' branbas d' combat. On tchôkot lès pupites èt tot l' bazâr sol costé, on tapot kékes sèyès d' êwe al tère èt onk dès pus grands, avou one raclète, ravlot l' êwe èt lès nictés après on cârè trô ki papa avot fé dins l' plantchî èt tot l' bazâr toumot dins one cuvèle k' on-z-avot mètou intèr lès pilotis. Ça sintot bin li bwès umide kâ landmwin. Après ça, on-z-astalot deûs tâves one a costé d' l' ôte èt po k' èles sèyinche a bone hôteûr, on lès mètot so dès kèsses di municions d'Amèrikins. Pokwè tot ç' ramchladje la ? Paski l' landmwin â matin, i gn-avot mèsse. Li barakmint sièrvot d' tchapèle. Po ça, lès-èfants alignint totes lès tchèyîres dispéryis do costé drèt, po lès fêmes. Lès-omes si mètint a gâtche èt dmorint so leûs djan.mes. Al nut', i vnot deûs vîyes djon.nes fèyes k' èstint sacristin.nes. Èles apwartint tot ç' k' i falot : dès grandes blankes napes po mète so l' âté èt lès-orneûmints sacèrdotôs. Papa prustot dès douyes d' obus po gârni. Lès deûs fêmes astint totes fîres di nos mostrer li calice èt l' cibwâre tot blinkants :

- N' î touchoz nin, lès-èfants ! I gn-è rè ki nos deûs èt l'curé ki plans mète leûs mwins dsus. C'èst sacré, c'èst bènît. Vos fèrîz on pèché.

Bin sûr, cand èles avint l'dos toûrné, on mètot vite la bètchète d'on dèt sol pîd do calice èt on la rtirot tot si vite come si on s' avot broûlé. On-z-ârè âk a dire a cfêsse.

Èt vla l'portrèt di ma vîye scole èt di m'papa mèsse di scole. Gn-ènn'è motwèt ki pinsant k' dj'é avou dol chance d'aler ascole addé m' papa. Dji l' é lontins pinsé avou, mès asteûre, dj' é candji d' avis. Dji vou co bin l' min.me mèsse èt bin sûr li min.me papa, mès il ârot falou k'i gn-ârot avou deûs djins difèrantes dizos lès deûs calotes.

Malêjis mots :

Âji = aisé. / awîe = aiguille. / ây = quelque chose. / broker = foncer. / câtèsime = cathéchisme. / câyi = presque. / chame = siège. / chète = fin morceau de bois. / creûjler = croiser. / bwèye = lessive. / djoûdi = jeudi. / fornê = poêle, fourneau. / Fwè = Foy. / hosser = secouer. / massale = joue. / mon.ner = mener, conduire. / moûde = traire les vaches. / pôk = peu. / râvler = racler / Rcogne = Recogne. / souwer = sécher. / tchèyîre = chaise. / vèjin = voisin. / vîye djon.ne fèye = femme célibataire. / wârdèr = garder.